

Okupacije in boj za reprodukcijo

Feminizem, finance in gibanje #Occupy

Intervju s Silvio Federici

Silvia Federici je dolgoletna aktivistka in pisateljica, ki živi v newyorškem Brooklynu. Rodila se je v Italiji, tam tudi odrasčala, pozneje pa poučevala v Italiji, Nigeriji in Združenih državah Amerike, kjer je bila dejavna v številnih gibanjih, med drugim v feminističnem gibanju, gibanju za izobrazbo in gibanju proti smrtni kazni. Je avtorica vplivne knjige *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation* (2004), ki je nastala na podlagi več desetletij raziskovanja ter aktivizma in ki razgrinja razmerje med evropskimi čarovniškimi procesi 16. in 17. stoletja ter vzponom kapitalizma. Delo Silvie Federici temelji na toku feministične in marksistične tradicije, ki poudarja osrednjo vlogo množičnih ljudskih bojev proti izkoriščanju, ki jih vidi kot gonilno silo zgodovinskih in globalnih sprememb. Skupaj z drugimi članicami pobude *Wages for Housework*, npr. Selmo James in Mariarosa Dalla Costa, ter s feminističnimi avtoricami, kot sta Maria Mies in Vandana Shiva, je razvila idejo o »reprodukciji« kot ključnem konceptu za razumevanje globalnih in lokalnih razmerij moči. Reprodukcijska v tej perspektivi ne pomeni zgolj načina, kako se ljudje repro-

duciramo biološko, temveč je širok koncept, ki zajema načine medsebojne skrbi, načine reprodukcije lastnih fizičnih teles glede na dostop do hrane in nastanitve, načine reprodukcije kulture in ideologije, načine gradnje in obnove skupnosti ter načine, kako lahko ohranjamo in širimo prakse upiranja ter boje. V kontekstu kapitalistične družbe reprodukcijska označuje tudi proces reproduciranja »delovne moči« (naše zmožnosti za delo in delovne sile sploh), tako na vsakdanji ravni kot medgeneracijsko. Eden glavnih prispevkov teoretičark gibanja *Wages For Housework* k marksistični feministični teoriji je bila prav redefinicija reprodukcijskega dela v tej smeri. V pričujočem intervjuju Silvia Federici premišljuje o gibanjih #Occupy, njihovih predhodnikih in njihovem potencialu.

VELIKO SMO SLIŠALI O ORIGINALNOSTI GIBANJA OCCUPY WALL STREET IN DRUGIH GIBANJ OCCUPY. VENDAR PA NEKATERI OPOZARJAJO, DA TO GIBANJE NI BREZ PREDHODNIKOV IN DA SE JE NA RAZLIČNE NAČINE DOLGO GRADILO. V ČEM PREPOZNAŠ FEMINISTIČNE KORENINE GIBANJ OCCUPY, TAKO V NEW YORKU KOT DRUGOD?

To gibanje je navidezno res spontano, toda njegova spontanost je precej organizirana, kar je mogoče razbrati iz jezikov in praks, ki so bili privzeti, ter iz zrelosti, ki jo je pokazalo ob odgovoru na brutalne napade oblasti in policije. Odraža nov način političnega delovanja, ki je izšlo iz krize alterglobalističnih in protivojnih gibanj zadnjega desetletja in se napaja v srečanju feminističnega gibanja in gibanja za skupno. Z »gibanjem za skupno« mislim na boje za vzpostavljanje in branjenje antikapitalističnih prostorov ter skupnosti solidarnosti in avtonomije. Že nekaj časa ljudje izražajo potrebo po politikah, ki niso zgolj antagonistične in ki ne ločujejo osebnega od političnega, temveč v središče političnega delovanja postavljajo vzpostavljanje bolj sodelovalnih in egalitarnih oblik reprodukcije človeških, družbenih in ekonomskih odnosov.

V New Yorku denimo znotraj gibanja zadnjih nekaj let poteka široka razprava o potrebi po vzpostavitvi »skupnosti skrbi« in splošneje, kolektivnih oblik reprodukcije. Ta pomeni poskus naslavljanja vprašanj, ki »izvirajo iz našega vsakdanjega življenja« (kot sta temu rekla Craig Hughes in Kevin Van Meter iz *Team Colors Collective*). Začeli smo prepoznavati, da moramo biti, če želimo, da naša gibanja delujejo in se razvijajo, zmožni socializirati svoje izkušnje žalovanja, boleznih, bolečin, smrti, torej stanj, ki so zdaj pogosto potisnjena na obrobje ali ven iz našega političnega delovanja. Menimo, da gibanja, ki na svojih agendah nimajo reprodukcije tako svojih članov kot širše skupnosti, ne morejo preživeti, niso »samoreproducirajoča se«, še zlasti danes, ko se toliko ljudi sooča s krizami v svojem vsakdanjem življenju.

Precejšnji viri navdihla za to so bili odgovor Act Up-a na krizo aidsa, anarhistična tradicija »vzajemne pomoči« in predvsem izkušnje feminističnega gibanja, ki je uvidelo, da »se revolucija začne doma«, pri preoblikovanju naših reprodukcijskih dejavnosti in družbenih odnosov, ki jih vzdržujejo. To zlitje feminizma in političnega »ustvarjanja skupnega« (*commoning*) je v zadnjih letih proizvedlo številne lokalne pobu-

de: skupnostne vrtove, solidarnostne ekonomije, časovne banke, pa tudi poskuse vzpostavljanja strukture odgovornosti (*accountability structures*) na ravni grassroots samoniklih struktur skupnostne odgovornosti, ki naslavlja pojav zlorab znotraj gibanja na načine, ki ne vključujejo policije ali drugih državnih struktur. Pogosto se je zdelo, da te iniciative ostajajo zamejene na lokalne ravni in da jim manjka moči za povezovanje, ki je potrebno za zoperstavljanje *statusu quo*. Gibanje Occupy nam kaže, da ni nujno tako.

Gibanje Occupy je tudi nadaljevanje študentskega gibanja, ki se je kot odgovor na komercializacijo izobraževanja razvilo v zadnjih desetletjih tako po vsej Severni Ameriki kot v širšem mednarodnem prostoru. Sam koncept 'okupacije' ga povezuje s taktikami, ki so jih privzeli študenti v zadnjih dveh letih, od New Yorka do Berkeleyja in širše, zlasti pa v Evropi. Ne glede na svoja protislovja so ta študentska gibanja izražala isto potrebo: ne le nasprotovanje oblastem, temveč ustvarjanje momentov kolektivne izkušnje in kolektivne reprodukcije pod pogoji, drugačnimi od tekmovalne logike neoliberalnega kapitalizma. Pomembno je opaziti, da so bili med mladimi, ki so začeli Occupy Wall Street (OWS), tudi študenti City University of New York. Ti so bili dejavni pri izvedbi »Bloombergvilla«, tri tedne trajajočega kampiranja pred newyorško mestno hišo, uperjenega proti proračunskim rezom, ki jih je načrtovala administracija župana Bloomberg.

Ne morem pa niti mimo tega, da je izkušnja »šotorskih mest«, ki so jih po Ameriki postavili brezdomni/deložirani ljudje v zadnjih nekaj letih, prispevala k oblikovanju kolektivne imaginacije. Ta zbuja tudi zgodovinski spomin na Hooverilles in Bonus Army iz časa velike gospodarske krize, ko je na tisoče brezposelnih družin in veteranov taborilo na prostem ter tako zahtevalo državno intervencijo, hkrati pa so si ti ljudje lajšali lastno preživetje.

MNOGI SO KRITIZIRALI GIBANJE OCCUPY, ČEŠ DA NABO BILO RAZMERO MA OZKO OSREDOTOČENO NA ZLOČINE FINANC, NAMESTO DA BI SE POSVETILO ŠIRŠIM

SISTEMOM MOČI, KATERIH DEL JE TUDI FINANČNI SISTEM. KAJ MENIŠ O SPLOŠNI USMERJENOSTI GIBANJA?

Osebnost ne mislim, da se to gibanje ni ukvarjalo izključno z zločini finančnega sveta. Ob obisku OWS ali katere izmed drugih okupacij, ki so se širile po državi, je bilo opaziti veliko raznoterost obravnavanih tem, mnogoterost procesov organiziranja, pa tudi raznoliko kompozicijo tega gibanja. Okupacije so postajale točka konvergence zelo različnih bojov: nasprotovanja vojni, nasprotovanja zaporniškemu sistemu, podpre zdravstvenim in izobraževalnim reformam. Koordinacija gibanja učiteljev in študentov za abolicijo študentskega dolga je, vsaj v Združenih državah, potekalo prek okupacij. V okviru OWS so novembra 2011 uradno zagnali gibanje proti študentskemu dolgu s tem, ko so se njegovi člani zaobljubili, da bodo nehali odplačevati svoje dolgove, ko bo zaobljubo podpisalo milijon oseb. Gibanje Occupy je poleg tega razvijalo alternativo predstavniki politiki in tako postajala šola direktne demokracije ter samovladanja.

Moram dodati, da se je v obstoječem ekonomskem kontekstu nemogoče zoperstaviti »zločinom« Wall Streeta, ne da bi se ob tem soočili s celotnim ekonomskim sistemom v temeljih njegovih zlorab. Kakor pri vsakem drugem gibanju so tudi znotraj gibanja Occupy obstali različni tokovi. Nekateri bi bili morda zadovoljni že, če bi dosegli bolj reguliran bančni sistem ali se vmili v keynesianizem. Vendar pa ekonomska kriza na dramatičen način razkriva dejstvo, da kapitalistični razred večini populacije nima kaj ponuditi, razen še več bede, okoljskega uničenja in vojne.

V tem kontekstu so bile okupacije prizorišča gradnje nekapitalističnih konceptov družbe in srečevanja praks, ki so v zadnjih letih začele konkretizirati ta projekt. Znak širokega dosega tega gibanja in njegove zmožnosti rezoniranja onkraj središča Manhattan je, da so v Egiptu ljudje na trgih prepoznali skupne točke med njihovim gibanjem in gibanjem OWS ali okupacijo v Oaklandu.

Drugi so že poudarili, da je gibanje Occupy prvo svetovno antikapitalistično gibanje, ki se je po dolgem času pojavilo tudi v Združenih državah. Obenem je prvo gibanje v tej državi, ki je dalo izraz naraščajočemu revoltu proti obstoječemu ekonomskemu in političnemu redu, zato se je tudi tako hitro razširilo in tako močno vzburkalo kolektivno imaginacijo.

KAKO SE JE GIBANJE OCCUPY RAZVIJALO? KAJ JE BILO KLJUČNO ZA NJEGOV USPEH?

Opozorila bi na dve spodbudni dogajanji. Na eni strani so se okupacije organizirale v mrežo, ki je izmenjevala izkušnje, informacije, oblike vzajemne podpore in artikulirala možnosti za graditev nacionalnih in svetovnih mobilizacij.

Hkrati pa se strinjam z Mikom Davisom, da gibanje ne bi smelo biti preveč nestrpno pri produkciji zahtev in bi se moralo namesto tega osrediniti na to, kako povečati svojo vidnost, doseči druge skupnosti ter »znova pridobiti nadzor nad ponovno vzpostavitvijo skupnega«. Začetek tega procesa so bile selitve okupacij v soseske, kar je bilo bistveno za rekonstrukcijo družbenega tkiva, ki je bilo raztrgano v letih neoliberalnega preoblikovanja ter gentrifikacije in suburbanizacije prostora.

Odločilno vprašanje pa je bilo, ali je gibanje Occupy zmoglo nasloviti delitve, ki so oblikovale zgodovino te celine. Jasno je, da ne moremo imeti egalitarne družbe, ne da bi razpletli zapuščino stoletij suženjstva, genocida in imperialne vojne, posledica česar je družbeno telo, polno globokih ran, brazgotin in delitev. Zoperstavljanje rasizmu, kolonializmu in drugim oblikam zatiranja ter izkoriščanja, tako znotraj gibanja kot v širši družbi in njenih institucijah, bi moralo biti v središču teženj oblikovanja nove konstitucije novega družbenega soglasja, ne glede na to, kakšno obliko bo ta prevzela.

Pozitiven znak je bil, da je bila kompozicija gibanja precej raznolika, čeprav je bila stopnja raznolikosti drugačna v posamičnih delih države. Že dolgo nismo bili priča gibanju, ki bi združe-

valo študente, medicinske sestre, veterane, radikalce in sindikaliste z migranti ter posamezniki iz samoniklih organizacij manjšinskih skupnosti. Ključno vprašanje je bilo, ali lahko gibanje zgradi most do milijonov zaprtih v jetnišnicah ZDA ali do še številnejših, ki ne morejo dvigniti denarja z bank, saj nimajo niti bančnih računov, in pa, ali gibanje zmore v svojo agendo vključiti zahtevo po zaustavitvi kriminalizacije nedokumentiranih migrantov in politik deportacij.

ALI JE BIL FEMINIZEM KLJUČEN ZA TO GIBANJE IN NA KAKŠEN NAČIN?

Feminizem je bil vedno izjemno pomemben za to gibanje, in sicer na več ravneh. Bodri me, da se danes toliko mladih žensk istoveti s feminizmom kljub težnji zadnjih let, da ga odpravimo kot zgolj »identitetno politiko«.

Najprej, številna vprašanja, vgrajena v temelje ženskega gibanja, še niso razrešena. Položaj žensk se je v nekaterih pogledih celo poslabšal. Čeprav ima več žensk dostop do plačane zaposlitve, izvorni vzroki seksizma vztrajajo. Še naprej imamo neenako delitev dela po spolu, saj reprodukcijsko delo ostaja primarno odgovornost žensk, tudi kadar te dodatno delajo zunaj doma, hkrati pa je reprodukcijsko delo na splošno v tej družbi še vedno razvrednoteno. Četudi smo manj odvisne od posameznih moških, smo še naprej podrejene patriarhalni organizaciji dela in družbenih odnosov, ki degradira ženske. Dejansko smo zaradi povečevanja vojne in čedalje večje militarizacije vsakdanjega življenja priča re-maskulinizaciji družbe. Statistike so jasne: na svetovni ravni imajo ženske najdaljši delovnik in opravijo večino neplačanega dela, pomenijo večji delež revnih tako v ZDA kot po svetu in mnoge so tako rekoč sterilizirane, saj si ne morejo privoščiti otrok. V tem času se je moško nasilje do žensk prej okrepiło kot izginilo, ne le na individualni ravni, temveč tudi na ravni institucij: v ZDA denimo, se je število zapornic od osemdesetih let naprej povečalo za petkrat. Zaradi vseh naštetih vzrokov je bil feminizem

ključnega pomena za gibanje Occupy. Nobeno gibanje nikakor ne more biti 'dolgoživo', če ne naslavlja neenakih odnosov moči med ženskami in moškimi ter moškega nasilja do žensk.

Prepričana sem tudi, da se je gibanje Occupy lahko veliko naučilo iz egalitarne vizije družbe, ki jo je v svoji radikalni fazi razvijalo feministično gibanje in ki je bila tudi inspiracija za queer in ekološka gibanja. Sprejemanje odločitev na podlagi konsenza, nezaupanje v voditelje (formalne ali karizmatične) in ideja, da je treba v lastnih akcijah in organizacijah prefigurirati svet, ki ga želimo ustvariti – vse to so razvijala radikalna feministična gibanja. In najpomembnejše, podobno kot Gibanje za državljanske pravice in gibanje *Black Power* je tudi radikalno feministično gibanje začelo naslavlјati vprašanje neenakih odnosov moči v gibanju in v družbi na splošno, denimo z vzpostavljanjem avtonomnih prostorov, v katerih so ženske lahko artikulirale probleme, značilne za svoj položaj. Feminizem je ravno tako promoviral etiko skrbi in sestrstva ter spoštovanje do živali in narave, kar je bilo zelo pomembno za gibanje Occupy in kar je oblikovalo njegovo prakso. Močan vtis sta name naredili strpnost in potrpežljivost, ki so ju ljudje kazali drug do drugega na splošnih skupščinah. To je sijajen dosežek v primerjavi s pogosto surovimi oblikami vedenja, ki so bile tipične za gibanja v šestdesetih letih.

KJE V TEM GIBANJU VIDIŠ FEMINIZEM IN KAJ NA PODLAGI SVOJEGA OPAZOVANJA IN DOŽIVLJANJA MENIŠ O DINAMIKI MED SPOLOMA?

Zdi se mi, da so bile feministke dobro zastopane v tem gibanju, čeprav bi si bilo naivno domišljati, da to zadostuje za odpravo seksizma. Kot je bilo poudarjeno v članku na to temo, objavljenem v časopisu *The Nation*, so bile »ženske povsod«: moderirale so splošne skupščine in na njih govorile, organizirale izobraževalne forume, delale videe, vodile informacijski center, komunicirale z mediji ter širile informacije prek številnih blogov na spletu (<http://www.thenation.com/arti>

cle/164197/where-are-women-occupy-wall-street-everywhere-and-theyre-not-going-away). V taboru OWS so, preden so ga izpraznili, vzpostavili ženski prostor, šotor »od žensk za ženske«, ki je deloval kot varna avtonomna cona. O tem sem se prepričala ob svojih obiskih OWS in ob branju o drugih okupacijah na spletu.

Se zlasti je bila obetavna raznolikost žensk, ki so bile aktivne in prisotne na okupacijah: to je bilo gibanje, ki je združevalo bele in nebele ženske, mlade in sivolase. Vpliv feminizma vidim tudi v tem, da je to gibanje postavilo lastno reprodukcijo v središče svojega organiziranja. Lekcijo feminističnega gibanja – da ne moreš ločevati politične militantnosti od reprodukcije svojega vsakdanjega življenja; dejansko je treba pogosto revolucionarizirati lastne reprodukcijske odnose, da se sploh lahko vključiš v boj – je gibanje prevzelo v širšem obsegu in se je kazalo pri vzpostavitvi nenehne distribucije brezplačne hrane, organizaciji čiščenja in zdravniških ekip ter dejavnosti delovnih skupin, ki so vsak dan razpravljale ne le o splošnih načelih in kampanjah, temveč o vseh vprašanih, ki se tičejo vsakdanjega sobivanja. Dejstvo, da OWS po izpraznitvi trga Liberty ni bil več tabor, omejen na določeno lokacijo, ne zmanjša tega poudarka. Takrat se je odvijalo na stotine okupacij povsod po državi in po svetu. Izguba tabora na Liberty Plaza v New Yorku je bil le začetek nove faze gibanja. Upali smo, da bo to faza, v kateri bo gradnja reproduktivnega skupnega privzela nov pomen in dimenzijo. Dejansko se je gibanje moralo kmalu začeti spraševati, kako ustvariti reprodukcijsko mrežo zunaj trga, recimo prek povezav z obstoječimi projekti urbanega kmetovanja in drugimi elementi solidarnostne ekonomije.

OD ZAČETKA FINANČNE KRIZE LETA 2008 SMO PRIČA ŠTEVILNIM PRIZADEVANJEM ZA RAZUMEVANJE IN KRITIKO SISTEMA, TAKO S STRANI LIBERALNIH KOT S STRANI MARKSISTIČNIH KRITIKOV IN DRUGIH NA LEVICI. NISMO PA SLIŠALI VELIKO FEMINISTIČNIH RAZLAG. KAKŠNA JE FEMINISTIČNA KRITIKA FINANČNEGA KAPITALIZMA?

Finančni kapitalizem se po svoji naravi ne razlikuje od kapitalizma na splošno. Ideja, da je nekaj boljšega v kapitalizmu, ki temelji na materialni produkciji, je iluzija, ki jo moramo opustiti. Ne upošteva namreč dejstva, da finančni kapitalizem ravno tako temelji na produkciji ter na neenakih in izkoriščevalskih razrednih odnosih, čeprav na bolj zapleten način. Feministična kritika finančnega kapitalizma tako ne more biti bistveno drugačna od kritike kapitalizma v njegovih drugih oblikah. Temu navkljub pa lahko, če motrimo finančni kapitalizem s stališča žensk, dobimo vpogled v nekatere načine, kako sta se spremenila naša vsakdanja reprodukcija in razmerje med ženskami in kapitalom.

Najprej opazimo, da so finančne transakcije – prek kreditnih kartic, študentskih posojil, hipotek – postale del naših vsakdanjih sredstev za preživetje. Enako kot moški delavci so se tudi številne ženske začele zanašati nanje, da sestavijo konec s koncem in zadovoljijo svoje želje. To samo po sebi kaže, da svet financ ni nekakšna fiktivna sfera kapitalističnih odnosov, temveč sega globoko v naše vsakdanje življenje. Hkrati to pomeni tudi, da so danes ženske čedalje bolj v neposrednem odnosu s kapitalom in ne več skozi posredovanje moške mezdne, kot je veljalo za ženske, ki so delale izključno doma, oziroma skozi posredovanje države, kot je veljalo za ženske, prejemnice socialne pomoči ali drugih oblik socialnih transferjev. Vsekakor je financionalizacija skozi vpletenost finančnega kapitala v delovanje našega vsakdanjega življenja postala eno glavnih bojišč med ženskami in kapitalom, kar je mednarodni fenomen.

Enaki dinamiki sledimo pri razvoju mikroreditov v Afriki, Latinski Ameriki in predelih Azije. Mikrofinance so postale eno glavnih orodij, s katerim mednarodne agencije poskušajo postaviti cele populacije žensk, ki so bile pred tem vključene v samooskrbna gospodarstva, pod nadzor svetovnih monetarnih odnosov. To se dogaja prek spodbujanja žensk, da postanejo podjetnice na trgu in najemajo posojila za manjša podjetja.

¹ Gre za predavanje z naslovom *Wages For Housework and the Crisis*, ki ga je imela Slivia Federici februarja leta 1975 na mednarodni konferenci *Second Wages For Housework* v Torontu (op. a.).

Medtem ko so te programe izdatno promovirali investitorji, banke in »razvojniški« strokovnjaki globalnega severa, so se izkazali za ene spornejših politik, usmerjenih proti ženskam po vsem svetu. Njihovi učinki so namreč daleč od »opolnomočenja« žensk (kakor gre retorika), saj jih spremenjajo v dolžnice in tako transformirajo njihove dnevne mikroreprodukcijske/tržne dejavnosti v vire ustvarjanja vrednosti in akumulacije za druge. V nekaterih primerih (denimo v Boliviji leta 2002) so ženske v protest proti dolgovom in oderuškim politikam, ki so jim jih vsilile banke in posojilodajalci, oblegale banke. Obstajajo pa tudi primeri žensk, ki so se obesile, ker niso zmogle odplačevati svojih dolgov.

Navedena situacija nam kaže, da moramo biti zelo previdni, ko govorimo o »finančni krizi«, in zato ne smemo govoriti o zgolj eni realnosti. Množična zadolženost, v katero so prek kreditnih kartic, posojil ali mikrokreditov padle ženske tako na severu kot na jugu, je zagotovo finančna kriza sama po sebi! Glede druge finančne krize – te, ki jo je razglasil kapital leta 2008 in še vedno traja –, pa vidimo, da gre le še za en zavoj oziroma obrat v procesu, ki se odvija že 35 let in se je začel sredi sedemdesetih let, ko sem napisala svoj prvi prispevek o ženskah in krizi.¹

Tedaj je globalni kapitalizem sprožil trajni napad na sredstva za preživetje ljudi, predvsem žensk, kar je še zlasti uničujoče za ženske v Afriki, Latinski Ameriki in Aziji. Tokratna faza se od prejšnje razlikuje po tem, da so v režim krize potisnjene populacije, ki so do danes ostale brez vsega, hkrati pa se je napad razširil tudi na relativno premožne ljudi v Evropi in Severni Ameriki. Vendar pa so cilji in učinki tega napada, ki jih ima na ženske, predvidljivi. Ne preseneča nas, da so poročila o tem, ki jih izdajajo mednarodne institucije (kot so Združeni narodi), čedalje bolj dogmatska. Spet poslušamo, da so »konvencionalni konceptualni okviri, uporabljeni pri oblikovanju makroekonomskih politik, spolno slepi«. Poslušamo o »nesorazmernem bremenu, ki ga v finančni krizi nosijo ženske«, ter o negativnem učinku, ki ga bo imela kriza na njihov dostop do

izobrazbe in zdravstvene oskrbe. Govorijo nam, da kriza »ogroža bome dohodke žensk« in vodi k nadaljnjemu povečevanju obsega ženskega neplačanega in »neformalnega« dela. Kolikokrat smo že slišali te tožbe, in to pogosto od žensk (vključno s samoooklicanimi feministkami), ki so v tesni navezi z institucionalnim sistemom, odgovornim za politike, ki so povzročile krizo, nad katerimi zdaj pretakajo krokodilje solze?

Očitno je, da delodajalci in država tudi zdaj pričakujejo od žensk, da bodo absorbirale ceno novih programov politik zategovanja pasov, ki jih vpeljujejo, ter da bodo z dodatnim delom, tako doma kot zunaj doma, plačale za reze v socialnih storitvah in za višje cene hrane, goriva in nastanitve. Za to gre pri programu *Big Society* britanskega premiera Davida Camerona: prenesti stroške reprodukcije z družbe in vlade na ženske – ne zahtevajoč ob tem večji delež od korporacij in kapitala kljub dejstvu, da so odvisni od te reprodukcije. Finančna kriza je izgovor za širitev teh politik.

KAKO LAHKO IZBOLJŠAMO MEDGENERACIJSKO UČENJE V NAŠIH GIBANJIH?

V šestdesetih letih je obstajal rek, da si že na drugi strani, ko si prestopil trideseto. Nikoli ni bilo čisto tako in prispevek aktivistov starejših generacij je bil vedno pomemben za gibanje. Vendar pa so aktivisti danes zagotovo bolj odprti za medgeneracijsko učenje. A vprašanje je, kakšne vrste struktur potrebujemo za prenos znanja in za omogočanje medgeneracijskega sodelovanja v obeh smereh.

Vzpostavitev arhivov in reprodukcija materialov sta zelo pomembna koraka, ki pa ne zadostujeta. Menim, da morajo današnji aktivisti premisliti zgodovino gibanj iz šestdesetih: njihove prispevke in omejitve, vprašanja, ki so jih pustila odprta. Na enak način, kot so ta gibanja rekonstruirala zgodovino delavskega gibanja in stare levice iz predvojnih in povojnih obdobj.

Razmišljam denimo o feminističnem gibanju, katerega zgodovino so tako izkrivili mediji in o subsumpciji s strani Združenih narodov, da se je v zadnjih letih veliko mlajših žensk distanciralo od njega. A zdaj odkrivajo, da se še vedno soočajo s številnimi enakimi problemi, ki so pripeljali do vzpostavitve »gibanja za emancipacijo žensk«. S tem ne merim zgolj na to, da v družbenih gibanjih še vedno obstaja seksizem, temveč tudi na to, da lahko danes ženske v najboljšem primeru dosežejo nekaj več ekonomske samostojnosti le, če »postanejo kot moški«, torej za ceno privolitve v delovne režime, ki ne puščajo prostora za druge odnose: otroke, prijatelje, družino in politični aktivizem. Vedno znova poslušam pritoževanje mladih žensk, kako morajo loviti ravnotežje na delovnem mestu, kjer se od njih pričakuje, da so »feminilne« in kompetentne obenem. Temu dodajmo, da so številni dosežki feminističnega gibanja danes postavljeni na kocko. Dostop do splava, recimo, je nenehno pod napadom in se krči. V številnih zveznih državah v ZDA poskušajo sprejeti zakone, ki bistveno povečujejo nadzor vlade nad ženskimi reproduktivnimi zmožnostmi in tako denimo omogočajo obtožbe nosečih žensk za umor, če se udeležujejo v kakršnih koli aktivnostih, ki jih lahko razlagajo kot ogrožanje fetusa. Zaradi te obtožbe je trenutno zaprtih okrog 50 žensk. V vseh teh letih smo vsekakor videli, da nobenih pridobitev, ki so jih dosegle ženske, ne smemo jemati z gotovostjo. Prepričana sem, da je učenje zgodovine preteklih bojev ključno v tem kontekstu, saj nam omogočajo razumeti, kakšnim silam se zoperstavljamo.

Splošneje, obstaja neznansko veliko znanja, ki bi si ga morali ponovno pridobiti zato, da mlajši aktivisti ne bi ponavljali enakih napak kot njihovi predhodniki, zato, da lahko bolje razumemo, kaj je novega in specifičnega v današnjih bojih, in tudi zato, da se lahko učimo anticipirati strategije, ki jih bodo uporabili vladajoči v poskusih, da nas porazijo. Iz tega jasno izhaja, da so bile okupacije velik trenutek medgeneracijske izmenjave in prepričana sem, da bodo s širitvijo

gibanja mlajši aktivisti prepoznali potrebo po reappropriaciji radikalne preteklosti in da bodo aktivisti in aktivistke iz starejše generacije, kot sem jaz, raje kot da poskušajo točiti novo vino v stare mehove, zmogli slaviti novosti tega gibanja.

Prevod: Sara Pistotnik

na Radiu Študent, časopisa Tribuna ter članica Danes je nov dan, Inštituta za druga vprašanja. (nmahnic@gmail.com)

Jasmina Ploštajner je diplomantka Akademije za likovno umetnost in oblikovanje, smer industrijsko oblikovanje. Poklicno se ukvarja z interaktivnim oblikovanjem. Je članica Danes je nov dan, Inštituta za druga vprašanja. (maschinna@gmail.com)

Karmen Šterk je predavateljica socialne in kulturne antropologije na FDV in FF ter članica Danes je nov dan, Inštituta za druga vprašanja. (karmen.sterk@fdv.uni-lj.si)

132–138 Max Haiven

Intervju s Silvio Federici

V intervjuju Silvia Federici premišljuje o gibanjih Occupy, njihovih predhodnikih in njihovem potencialu. Gibanje odraža nov način političnega delovanja, ki je izšlo iz krize alterglobalističnih in protivojnih gibanj zadnjega desetletja in se napaja v srečanju feminističnega gibanja in gibanja za skupno

Ključne besede: gibanje Occupy, feminizem, skupno, reprodukcija.

139–146 David Brown

Subjektivni obrat kot metodologija organiziranja

Članek obravnava organizacijsko metodologijo »subjektivnega obrata«, ki se je razvila v času gibanja 15. oktober (#15o) v Sloveniji, in sicer med zasedbo prostora pred Ljubljansko borzo. Z etnografskim pristopom razloži, kako se je metodologija razvila iz interakcij v gibanju, ko je »subjektivni obrat« postal del skupnega delovanja na okupiranem prostoru in kako je skupina Prekerni osir angažirano vstopila v ta proces. V drugem delu besedilo teoretično obravnava »subjektivni obrat« v kontekstu finančne krize, še zlasti skozi analizo finančnega kapitalizma. Pri tem se poslužuje marksistične in feministične

kritike kapitalizma, pri čemer se osredini na prisvojitve »neproduktivne« vrednosti dela. V zaključku sugerira ponovni premislek o tem, kako definiramo delo v kontekstu finančnega kapitalizma..

Ključne besede: gibanje 15o, subjektivni obrat, Prekerni osir, feminizem, financializacija.

Dawid Brown je na Univerzi Bologna magistriral iz vzhodnoevropskih študij na temo družbeno gibanje »#15o«

147–155 Igor Grošelj

Slovenski 15o in biopolitični diskurz odpora

Članek obravnava problematiko subsumpcije procesa demokratizacije slovenske družbe pod nacijo in kapital po izstopu iz jugoslovanske skupnosti. Razvoj demokratičnega procesa sta namreč deformirali v slovenski postsocialistični družbi močno prisotna ideja neoliberalnega svobodnega trga in ideja o nujnosti bega z območja Balkana. Demokracija je postala žrtev političnih elit in izključujočega nacionalizma. Ljudje so čedalje bolj nezadovoljni s posledicami takšne politike, kar so jasno izrazili tudi 15. oktobra 2011 na ljubljanskem Kongresnem trgu na protestu v sklopu svetovnega dogodka 15o. Avtor analizira diskurz tega protesta in išče znake za napoved družbenih sprememb v smeri biopolitične družbe. Analiza pokaže, da je 15o v Sloveniji pomembno, na biopolitičnih predpostavkah temelječe gibanje, ki se legitimira in utrjuje na podlagi želje po udejanjanju socialne varnosti, produkcije skupnega, horizontalne demokracije, pravične delitve in menjave kapitalistične za biopolitično paradigmo.

Ključne besede: Balkan, demokracija, neoliberalizem, biopolitika, gibanje 15o, globalizacija.

Igor Grošelj je univerzitetni diplomirani komunikolog in doktorski kandidat s področja Balkanskih študij. (igor.ljubljana@gmail.com) za svojo monografijo s področja okoljske etike z naslovom Odenki zelene prejel nagrado Glasnik znanosti 2012. (tomaz.grusovnik@zrs.upr.si)

Karmen Šterk is an assistant professor of social and cultural anthropology at the Faculty of social sciences and the Faculty of Arts and a member of Danes je nov dan, institute for other studies. karmen.sterk@fdv.uni-lj.si

132–138 Max Haiven

Interview with Silvia Federici

In the interview, Silvia Federici touches upon the Occupy movements, their predecessors and their potential. The movement reflects new ways of political action, which emerged from the crisis of the global justice movement and anti-war movement in the last decade, and lading from the feminist movements and reclaiming the commons groups.

Keywords: Occupy movement, feminism, commons, reproduction

139–146 David Brown

The Subjective Turn and Organizing Methodology

This article provides insight into the organizing methodology of the “subjective turn”. It came to be a part of the 15 October movement (#15o) in Slovenia during the occupation of the square in front of the stock exchange and beyond. This article first gives an ethnographic account of how the methodology came to manifest itself in the movement. Here the article focuses on how the “subjective turn” came to be part of interactions in the occupied space, and also how a collective, the Precarious Wasps’ Nest, deepened the process. The second part theorizes the “subjective turn” in the context of the financial crisis, and particular, a movement taking aim at financial capitalism, rather than state institutions. Here the article employs a Marxist, feminist critique of capitalism, focusing on the appropriation of value from labor considered “nonproductive” The conclusions suggest a re-thinking of how we define work in the context of financial capitalism.

Keywords: 15o Movement, Subjective Turn, Precarious Wasps’ Nest, Feminism, financialization

David Brown holds a master’s degree in East European Studies from the University of Bologna, where he did his thesis work on the social movement “#15o”. (david.brown@studio.unibo.it)

147–155 Igor Grošelj

Second Phase of Uprising

Slovenian 15o and Biopolitical Discourse of Resistance
The article discusses the subsumption of democratic processes in Slovenia under the nation and capital following the break up with the Yugoslav community. The post-socialist democracy process in Slovenia has been strongly affected by the idea of a neoliberal free market and secession from Balkan. Democracy has become a victim of political elites and exclusive nationalism. People are more and more dissatisfied with the consequences of such policies, as was also revealed during the protest of the 15o movement on 15 October 2011 in Ljubljana. Based on this protest, the author takes an effort to analyze the discourse of the protest to seek out signs of social change in the direction of a new biopolitical society. From the analysis, it is concluded that the 15o movement is an important one, based on bio-political statements, and founded on ideas of social security, production of common, horizontal democracy, justice of sharing, and trading capitalism for a biopolitical paradigm.

Keywords: Balkan, democracy, neoliberalism, biopolitics, 15o movement, globalization

Igor Grošelj is a university graduate specialized in communication, and a PhD candidate in the field of Balkan studies. (igor.ljubljana@gmail.com)